

POPOZNIK

 Pedagoški in znanstveni list.

Letnik XXV.

Štev. 10.

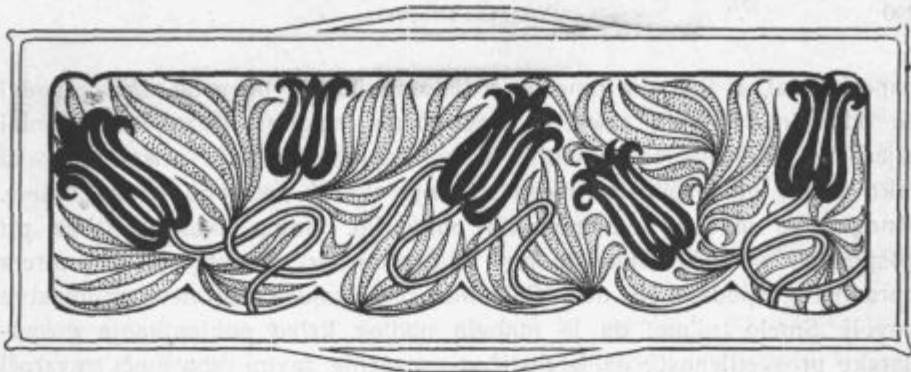
VSEBINA:

1. Požegar: Prosveta	289
2. K. Škapin: O ljudski šoli in materinem jeziku.	295
3. V. Pulko: Somatologija v ljudski šoli	299
4. J. Kocbek in M. J. Nerat: Spomini na potovanje v Norimberk	306
5. Ivan Šega: Pedagoški utrinki	313
6. Književno poročilo	317
7. Razgled: Pedagoški paberki 319. — Kronika.	320

Last in založba

„Zveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: RUDOLF LIBENSKY.

Prosveta.

(Dalje.)

Vztrajna volja za delo je odvisna od razuma, ki uvidi in spozna smoter življenja. Človek ne živi, da bi užival, ampak uživa, da si pridobi in krepí življenske sile; kajti delo, gibanje je življenje, življenje pa je delo.

Naravoslovje uči delo po obrazcu $D = P \cdot S$, ako imenujemo delo D , P silo, ki delo opravlja, S pa smer ali tir, po kateri se P pojavlja. Ta obrazec je tako splošen, da ga lahko rabimo za fizično kakor za duševno delo. Desna stran enačbe je zmnožek činiteljev, ki delo določijo. Nič ni važnejšega v dejanskem življenju, kakor da znamo to enačbo ali obrazec dela do dobrega tolmačiti, pretresovati in uporabiti. Ako raste oba faktorja, raste zmnožek, ki pa postane $= 0$, ako le en faktor postane 0. Sila P raste, ako jo naravno urimo, v dani priliki rabimo in napenjamo. Smer ali tir, po kateri se sila pojavlja, pa raste, ako jo določimo z ozirom na smoter ali konečni efekt tako, da je učinek dela npravno-duševno ali materijalno-gmotno dobro.

Pri ljudskošolskem pouku je obrazec dela lahko razjasnevati ob zgledih, ki se nam vedno ponujajo. Treba je gledati, duševno videti, razumno soditi. Kateribodi stroj je odveč, kadar stoji. Človek in vsak drugi organizem je živ stroj, ki pojavlja svoje delo po silah, izvirajočih iz življenske energije. Mrtvi stroji ne vedo ob sebi, kam, kdaj in kako vlečejo težke vozove blaga, treba je voditeljskega duha, ki določi pot in postajo. Le človek vodi sebe po svoji pameti, po svojem umu in po svoji volji. Duh je vodja človeškega stroja, ki mora poznati smoter in smer vsakega podjetja. Radi tega pravimo: «Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem». (Kar koli delaš, delaj previdno in glej na izid.)

Bilo je v času senokošnje. Mnogi so spravili seno na dom, drugi so ga imeli še zunaj. Ker že več tednov ni deževalo, je bila suša poljskim rastlinam. Priedili so procesijo za dež, katerega je sicer zračni tlak že

napovedoval, a ljudje v množici o tlakomerju nič ne vedo. Prav zgodaj so odšli in se vrnili nekateri prav pozno, nekateri trezni, drugi polni pijač, ki potolažijo in omamijo skrbi. Zaprošen dež je prišel in trajal tako dolgo, da je bilo za njega nehanje skoraj potrebno nove prošnje. Mnogim se je seno na travnikih pokvarilo. Umna logika uči, da pri gospodarskem delu lahko molim in prosim, pri procesiji pa ne morem opravljati gospodarskega dela. Sličnih slučajev najdemo pri neukem ljudstvu dovolj. Smelo trdimo, da je mnogih nadlog krivo pomanjkanje gospodarske prosvetljenosti, da fatalistično zanašanje zavira rabo moči, povzroči lahkomišelnost, brezbriznost, popustljivost, zaostalost v gospodarstvu, nezadovoljnost in zavist napram tistim, ki po svoji večji živahnosti dospejo do boljših razmer.

Gospodinja je šla na božji pot ter izostala od doma 3 dni. Gospodarske opravke je prepustila hčerki, 12letni učenki. Deklica v mladostni vihravosti ni bila zanesljiva in veščca, ni poznala življenskih težav in resnob. Svinjam je položila prevročo hrano in kravo pasla na mokri detelji. Dve svinji ste poginili, napeto kravo so ubili. Dragi! Pretresujte formulo $D = P \cdot S$; iščite silo in sile smer pri materi, potem pri hčerki ter določite dela efekt v nabožnem, potem v gospodarskem oziru! Pouk! Odgoja! Prosveta! Eden Bog je povsod! Ne išči ga drugod, če imaš skrbi doma, ki otrok jih še ne pozna!

Vidimo, da je vztrajna volja do umnega dela le posledica povoljne duševne izobrazenosti in telesne kreposti. Neizobraženec dela le prisiljeno, mehanično, izobraženec pa vidi duševne plemenitosti, pridobljene po delavnosti. Res je sicer, da nekateri izšolanci, ki pa niso izobraženi, pripoznajo potrebnost in blagodejnost dela, a oni poznajo tudi «Dulce far niente» ter žive ob delu drugih brez protiusluge, ki bi imela stvarno veljavo.

Mestni poslanjač (drugod baraba) je stal pri vratih gostilniške hiše in užival gorkoto vsem ljudem dobrotnega solnca. Redar prigovarja znamenemu korenjaku na delo rekoč: «Delo bi bilo za Vas boljše, kakor pohajkovanje. Delo človeka plemeniti.» «Nočem biti plemenitaš» odreže se nagovorjenec. V dejanskem življenju odgovarja temu dovtipu mnogo resnice.

Umno vztrajne volje do dela torej ni povsod — to je usodepolna resnica. Kdor pa živi, mora živeti! Ker pa brez dela ni obstanka, žive mnogi v nedostojnih razmerah. Rekli smo, da je človek zmnožek ali rezultat vseh vplivov po besedah in zgledih od strani njegove okolice! Kolikokrat opazujem obiteljsko življenje! Otrok v obilici — eden spi, drugi stoji ali sedi, tretji brbra, a nobeden ne vidi primernega dela, ki se ponuja povsod. Roditelji niso zmožni, navajati svojih otrok po dolgotrajni poti z gledne delavnosti in z resno besedo, poznajo le osornorobato zapoved, ki ne prepriča, ampak razdraži duha. Ljudje žugajo le

s svojo telesno močjo, mesto da bi odgojevali z blagim, toda resnim in izkušenim duhom. Osorno žuganje je pojav prvotne človeške surovosti, zato ni vredno nič in nikomur ne ugaja, ravnanje gojenca z olikanim, resnim duhom je sad resnobno-nravnega življenja, ki zori le iz vsestranske gojiteljeve omike.

Vsak popravek zahteva časa. Čim več časa napojnimo z delom, tem večja je delavnost. Cenitev časa je prvi pogoj do delavnosti in dobro imenujemo čas denar. Narava pa trpi le zmernosti, ki odgovarjajo omejenim človeškim močem. Toda neuk človek omejenosti svojih moči ne pozna, dokler ga narava na to dejstvo ne opomni. Skrajni in pretirani ljudje ne mirujejo nikdar, ampak nategujejo in napenjajo svoje in svojcev moči črez mejo prožnosti. Od prerane do prepozne ure se trudijo, kratke ure počitka napolnijo s kovanjem novih načrtov. Mlade, še nežne moči otrok vpregajo v težavna opravila, da se revežem šibijo noge in hrbtenica, da hirajo delavne moči pred razvitkom ali da umrejo prezgodaj. Poznam pretirano skrbnega očeta, ki pošilja svojega 15 letnega sina v 8 km oddaljen Maribor, da streže zidarjem. Deček živi večidel ob kruhu in vodi, odide o $\frac{1}{2}$ 5. uri zjutraj in pride domov ob 8 uri zvečer. Dragi! Biti 15 let star, hoditi 16 km na dan, živeti tako borno, delati ves dan težko in počivati le par ur — to je gotovo protinaravnost, ki pri razmeroma malem zaslužku tirja ogromno žrtev zgodnjega telesnega propada. Kdo poplača nežno življenje in s čem?

Takšni skrbnosti pač ni motiv delavnost na sebi, ampak želja, videti se bogatejšega od soseda. Kar pa storimo sebi na korist in v to porabimo moči svojega bližnjega, je izvir sebične dobičkarije, ki v luči človeške prosvete ne obstoji.

Kdor hoče zmerno rabiti svoje moči in druge navajati, da zmerno rabijo življenja kapital, mora biti poučen o sestavi človeškega stroja, mora imeti uvid v delovanje posameznih delov, mora poznati sredstva in pota, po katerih se stroj ohrani, obvaruje, jači ali popravi. Ne morem torej umeti izjave, da se učimo preveč realij, ako pomislim, koliko je govoriti že o čudostvoru človeka. O kosteh, mišicah, o živcih, o krvi, o krvnem toku, o krvnih posodah, o dihalih i. t. d., moram prav mnogo, nazorno — zanimivo razpravljati, ako hočem pokazati, kje tičijo telesne in duševne sile človeškega stroja, kako delujejo, kako jih je rabiti in negovati.

Roditeljem pač ni mogoče brez takšnih znanosti pri telesni in duševni odgoji otrok postopati kolikortoliko pravilno. Ravno neznanje o človeku zakrivi, da ne rabimo svojih moči pravilno in jih kvarimo z raznimi prestopki.

Človek je čudno dvobitje, čudna zveza duševne in telesne narave. Določen je za telesno in duševno delo, ki se vršita v soglasju telesnih z duševnimi močmi. Duševno len in telesno len človek zastonj hrepeni po užitku življenskega veselja; začimba življenja je le plačilo za delo. Po-

manjkljivo gibanje otopi organe človeškega telesa, pretirana raba jih zgodaj uniči. Redko kdo pa pozna sebe, in če se pozna, ne misli v mnogih skrbeh na to, kar mu je polagoma rastoča nevarnost. Mnogo ljudi dela le duševno in zanemarja vajo telesa. Ta velik pregrešek proti naravi je menda posledica duševne kulture in omehčanih življenskih razmer. Drugi se trudijo bolj telesno in zanemarjajo duha. Tretji hočejo le uživati in varijo telo in duha, da bi le do skrajnosti človeške dobe bili zdravi in gledali napor sosedov. Narava pa tirja svoje ter kaznuje, kjer se ji nasprotuje, prav razumljivo in izdatno. Telesna narava človeka je prav stroga sodnica vseh hib, ki jih storimo zoper njene zapovedi, bodisi vedoma ali nevedoma. Zmernost pri živahnosti je jedro vse naravne zdravstvene filozofije. Žnjo v najtesnejši soglasnosti pa pravi življenja etiška filozofija: «Skrbi, da se vedno vladaš in premagaš! Teži vedno po notrajni prostosti, po plemenitosti duha! Tako prideš med rojstvom in smrtjo od zmage do zmage ter pričakuješ svoj konec z vestjo, da si izvršil dostojno življenja nalogo. Ako spolnuješ zdravstveno zapoved, in živiš v tiru npravnosti, si zasledil tajnost najtežje, pa najplemenitejše vseh umetnosti, umetnosti življenja ali umetnosti, pravilno živeti.»

Pa pogledjmo, kako malo cenijo in poznajo ljudje svoj život in kako nesposobni so, odgojevati in krepiti njim izročena mlada človeška bitja. Čutnemu človeku stopijo solze na obraz, kadar vidi nežna, še nedolžna bitja v nerodnih rokah trde matere, ki ne zna ravnati z otrokm ne telesno ne duševno. Slika otrokove prihodnosti se vriva človeku pred oči, pri srcu ga teži, ko pomisli, kako težavno in žalostno je mnogoletno življenje človeka, kateremu se niso prigojile z telesa in duha lastnosti, pogoji dostojnega obstanka. Gledal sem in videl, da roditelji ne ljubijo, ne čislajo svojih otrok niti toliko, kakor žival svoje mladiče. Eno jim je, kdaj in kaj jedo njihovi otroci, ako umrejo, nimajo žalosti, še nekaka poteza notrajne olajšave jim šine črez obraz.

Človek brez srčne — čuvstvene kulture je kopriva, katere se ogibamo, če ne bojimo. Znan mi je oče, kateremu je bilo malo brige, da je njegov 9 letnin, izredno zdrav in nadarjen deček po malomarni paznosti domače odgoje zgubil očesno svetlobo in prst na desni roki. Oče, nezmeren alkoholist, živi v duševni temi, izgubljen je za človeško družbo, ni bil zmožen, pripraviti svojemu nadepolnemu sinu dostojne prihodnosti, pogrznil ga je po ničvredni odgoji v temo duha in v brezno propada, v katerem bo obžalovanja vredno bitje čakalo brez sadu življenja konec. Prosveta, vstopi, pogledj človeški rod! Človek ki nikdar ni gledal, ni spoznal milobe v očeh svojega otroka, ki nikdar ni cenil vrednosti telesnega očesa z očesom duha svojega, ne briga se zato, li otrok vidi ali ne; glava prazna, srce prazno, mu tega ne pove.

Prav temeljito poučimo izročeno nam mladino o neprecenljivi veljavi očesa, ki zre narave lepoto — prav ginljivo in sočutno slikajmo nesrečnega slepca, ki nikdar ni videl roditeljev, svojih bratov in sester, ne krasote narave. Govorimo tudi o telesni in duševni slepoti ter povdarimo da zakrivi duševna slepota vse zemsko gorje!

Ko smo poučeni o človeškem dvobitju in rabimo njegove moči, ne pozabimo tudi streči človeškemu stroju naravno primerno. Le pogledjte, koliko poznajo ljudje živila po redilnih snoveh, koliko čislajo kakovost zraka i. t. d. Posetil sem soseda kmeta. Njegova žena, pametna gospodinja, se je kaj rada pogovarjala o delavcih in pravila, da potrebuje za nje mnogo živeža.

Ko sem omenil, da kmetica pač ne more biti v zadregi radi jedil, ko pridelala toliko sočivja i. t. d. rekla mi je resno: «Kadar postavim polno skledo z ocvirki okinčanega fižola na mizo, pojedjo delavci ocvirke, pri fižolu pa drže žlico narobe, da ne ostane na njej noben fižol, Tem besedam sem se čudil, ker so fižol, grah, leča i. t. d. tako tečne in okusne jedi, da jih uvrščamo še nad mesom.

Ta pojav izbirljivosti jedi kaže, da žive dotični ljudje v rodovitnih pokrajinah, da ne trpijo sile ne gladu, da pa niso poučeni o redilnosti različnih živil. Zopet nas kličejo realije na delo!

Pouk o snoveh, organskih in neorganskih, katere človeku bolj ali manj koristijo, bolj ali manj škodujejo, je temelj gospodarske prosvete in se ne more dovolj obširno vršiti. Ako ljudje ne poznajo vrednosti pridelkov, ne znajo ob njih razumno živeti, ne ž njimi razumno ravnati.

Uspeh dela se pokaže na razumnem postopanju in ravnanju z zaslužkom ali pridelkom. Dninar, rokodelec, uradnik i. t. d. dobi plačilo. Ko čuti pod palcem okroglo, loti se ga želja, pogovoriti se o čem v družbi tovarišev in se pri tej priliki okrepcati tudi telesno. Ako v tem slučaju razmotriva gospodarsko stališče svoje obitelji in stori odločilen korak, predno ga omami društveni mik, morebiti alkoholska razpoloženost, lahko prepreči marsikatero nadlogo, žalost in muko. Pri vsej dobri volji in pri vsem kratkočasnem veselju mora moralna moč voditi človeka na poti razsodne pameti in razuma. Misliti mora, da ima za delo, za rabo svojih moči, vsoto denarja, ki jo bode zamenjal za potrebščine svoje obitelji.

O veljavi denarja kot splošnega menjalnega sredstva je o priliki gospodarskih računov razlagati, da se pojem gospodarstva, prometa i. t. d. jasni in lahkomišelnost zabrani.

Gospodar je prodal pitanega prešiča in dobil 80 gl. Ponesrečil se je duševno in zapravil denar. Gospodinja je bitko jokala in trpela, ko je videla, da je njen trud zastonj, ko je videla občutljivo, gospodarsko nezgodo. Mož je bil v svojih letih nepristopen pouku ali nasvetu, kajti njegovi čini so se godili kot pojavi moške samodoločbe. Dragi! Kakšno

življenje v takšni obitelji! In vendar ni lepšega med ljudmi, kakor v soglasju urejena familija.

Vsled splošne duševne zaostalosti še življenje v premnogih familijah ni prosvetljeno do medsebojnega spoštovanja, soglasnega pridobivanja in uživanja življenskih dobrot, do sočutne udeležbe v nesreči in sreči. Razmerje med obiteljskimi člani visi ob zapovedi: «Spoštuj očeta in mater» i. t. d.

Čuti prijaznosti, uljudnosti, spoštovanja, mržnje, sovraštva i. t. d. so posledice duševnega dela, ki primerja interese z interesi soseda in najde razmerje soglasja ali nesoglasja. Spoštovati ali sovražiti koga ne moremo po volji drugih, ampak po svojem notranjem spoznanju.

Ako sta torej oče ali mati res oče ali mati, tedaj pač ni mogoče, da bi otroci ne ljubili, ne spoštovali svojih roditeljev. Ako je oče zapravljiv, igralec, pijanec, tepež, surovež i. t. d. ne more in ne mora ga ljubiti ali spoštovati nikdo, še manj pa otrok, ki vidi in čuti očetove hibe, vzroke nepotrebnih nadlog, ki gleda svojo prihodnjo nesrečo v lahkomišelnosti očetovi. Protinravnih zahtev pamet ne pozna, razum pa pravi: «Ultra posse nemo tenetur». (Črez mogoče se nikdo ne sili.) Dejstvo na sebi, da je ta ali drugi moj oče, še ne daje povoda do spoštovanja ali nespoštovanja v večji meri, kakor ga gre človeku sploh. Zavedanje in spolnovanje očetovskih ali materinskih dolžnosti še je le sposobno vzbuditi v otroškem srcu čut ljubezni v otroškem duhu čut spoštljivosti.

Tudi razmerja med možem in ženo so po nekod po načelih neke čudne podrednosti uravnana. Viničarka se je pritožila, da ji ni živeti z možem, odkar je slišal iz merodajnih ust, da mora biti žena pokorna možu ter mu pripraviti večerjo, če pride tudi o polnoči in siten domov. Cenjeni! Če se ima pravica umakniti krivici, pamet nespameti, če velja slepa, ozir. prisiljena pokorščina mesto naravne in spoštvalne prirednosti, takrat ni govora o človeški, še manj o prosveti v obiteljskem življenju. Žalostna resnica:

Ne cvete še povsod ženska emancipacija,
Drži jo še pri tleh prosvetnega duha stagnacija.

(Dalje prihodnič).

O ljudski šoli in materinem jeziku.

Govor univ. prof. **dr. Frant. Drtine** v kraljevem mestu Sušici dne 13. septembra 1903.
(Iz češčine prevel K. Škapin.)

(Dalje.)

Zanimivi in smerodajni so pred vsem nazori, katere oznanja nemški reformator Martin Luther. V svojem poslanem purkmistrom in sve-tovalcem nemških mest zahteva, da mesta ustanavljajo ljudske šole za ljudstvo. Posebno zahteva: 1. da se šole oproste cerkvenega nadzorstva in dajo posvetni moči; 2. da se vsi ljudje brezpogojno v šolah uče in ne le plemenitaši in bogati; 3. da se v mestih ustanavljajo knjižnice za ljudstvo. Vzgoja otrok je po njem najvažnejša dolžnost rodbinskega življenja, vzgoja otrok je najprvejša domača bogoslužba. Vzgajati redno otroke je bolj potrebno nego zadobivati odpustke, veliko moliti, tuje cerkve obiskovati ali mnoge obljube delati. Obligatoren obisk šole mu je samoobsebi razumljiv. Ako more vlada podanike siliti, da nosijo meč in puško in da gredo v vojsko, tembolj more in mora jih prisiliti, da pošiljajo otroke v šolo. Reden, priden in pobožen učitelj zasluži po njem najvišje časti, ker se ga ne more na noben način plačati. Ako bi ne bil že duhoven, pravi dalje, izvolil bi si učiteljski stan, kajti ve, da je to delo po poslu propovedniškem najkrasnejše, da, ne ve baje, katero izmed obeh je krasnejše.

Veliki učitelj narodov, naš slavni Jan Amos Komensky podaje v istem duhu bližje utemeljevanje ljudskega šolstva in podtika posebno krepko pomanjkljivosti, na katerih je trpela dosedanja vzgoja in katere je treba odstraniti. Izobrazba na tej prvi stopinji mora biti pred vsem splošno vsakemu pristopna. «Ne-le otroci bogatih in visokih», tako piše dobesedno, «se mora siliti v šolo, ampak vse enako, plemenite in neplemenite, bogate in uboge dečke in deklice, po vseh mestih in mestecih, vaseh in selih in to iz tega razloga, ker ti, ki so se narodili, narodili so se ljudje, s tem glavnim ciljem, da bi bili ljudje t. j. razumna bitja, vladarji vsega stvarstva, ker imajo podobnost s Stvarnikom.»

In še vneteje govori naš Komensky o drugem zahtevku, da se ljudska šola uredi za oba spola, dečke in deklice. «Niti se ne more podati zadostnega razloga, zakaj bi se imel slabejši spol izključevati od umetnosti modrosti (katera naj se po latinsko ali v materinem jeziku prelaga). Kajti ravnotako so one Božjega obličja, ravnotako deležnice milosti in kraljestva bodočega veka, ravnotako so obdarjene z bistrim in za modrost sprejemljivim duhom (pogosto nad naš spol). Ravno tako se jim odpira pristop do visokih stvari, da, često k upravljanju narodov, k dajanju brezplačnih svetov kraljem in knezom, k zdravniški umetnosti in drugim, ljudskemu pokoljenju koristnim stvarjem, da celo k proroškemu uradu in k

kaznovanju duhovnov in škofov jih je poklical sam Bog. Zakaj bi jih torej k abecedi sicer pripustili, od knjig pa potem odganjali? Se-li bojimo radovednosti? Vendar, čim več duševnega opravila jim damo, tem manj mesta najde radovednost, ki pohaja iz praznote misli.»

Komensky je imel popolnoma dovršen in jasen nazor o šolski organizaciji, ki je imela obsegati pred vsem materinsko šolo, pod katero razume vzgojo otrok v rodbini od rojstva do 6. leta, ljudsko šolo, kjer se ima v materinem jeziku od 7. do 12. leta nuditi izobrazba in vzgoja vsej mladini v tej meri, «da se vsa mladina med šestim in dvanajstim letom nauči one stvari, koje rabi v celem življenju, za dobo od 13. do 18. leta pa ima slediti latinska šola, in slednjič od 19. do 24. leta visoka šola, katero naziva akademijo. V ljudski šoli na prvem mestu predpisuje Komensky pestovanje materinega jezika. V tem jeziku izključno se imajo poučevati vsi predmeti, tuji jeziki, stari in novi, imajo se odkazati na latinsko šolo in določiti le za te, ki se hočejo posvetiti višjim študijam. Izobrazba na ljudski šoli pa ima biti realna, ima učiti za življenje, ne za šolo, mladina se mora poučevati o gospodarskih temeljih, o državni uredbi, «toliko, kolikor zadostuje, da se razume to, kar vidiš doma in v občini vsak dan», tam mora mladina spoznati «vse glavnejše obrti vsaj iz tega razloga, da se ničesar ne prigodi, kar bi človek ne razumel, ali zato, da bi se lažje pojavila prirojena naklonjenost, kam se kdo najbolj naklanja.»

Po Komenskem in gotovo po njegovem vplivu se je začelo veselejše gibanje posebno v protestantskem svetu v ustanavljanju ljudskih šol, katere so bile tedaj seveda obenem konfesionalne, t. j. le za otroke določene veroizpovedi. V katoliških krogih vidimo malo skrbi za šole: tu je vladal jezuitski red, kateremu je šlo za višje šole, latinske, katere je udobil v svojo oblast — za izobrazbo ubogih vrst se sploh ni brigal. S tem večjim priznanjem je treba omeniti red bratov krščanskih šol, ki je ustanavljal posebno na Francoskem, toda tudi v drugih državah, šole za ubogo mladino in podajal na njih elementarno izobrazbo brezplačno na podlagi materinega jezika.

Misel ljudskega šolstva vkoreninja se zlasti koncem osemnajstega stoletja. Gre za to, ustanoviti šole za vso mladino, brez ozira na konfesijo, brezplačne šole, in napraviti obisk obligatornim. V dobah jako krasnih utopij o enakosti ljudi med seboj, o splošnem bratstvu, sanjajo mnogi plemeniti duhovi, kakor francoski pisatelj Bernardin de St. Pierre v svojih «Študijah prirode» o takih šolah, kjer bi videli gospodsko dete, kako prihaja spremljano od svojega varuha, v ekvipaži in se vseda poleg kmetskega otroka, ki je oblečen v platneno haljo in sredi zime prinaša v svoji torbici knjige in kosec kruha, hrano za cel dan. Spoznavali bi se eden z drugim prej nego bi se za vedno razšli. Dete

bogatina naučilo bi se podeljevati od svojega preostanka temu, kojemu je prisojeno često živeti se celo življenje le z neobhodno potrebnim.»

Zlasti v dobi francoske revolucije porodila se je cela vrsta čudežnih predlogov in načrtov, ki so smerovali na demokratizacijo vzgoje in izobrazbe, in koje vse prešinja načelno prepričanje o enakosti in bratstvu vseh ljudi med seboj, brez razlike rodu, spola in imetja, in o dolžnostih družbe, t. j. državne naprave ponuditi mladini vso to temeljno izobrazbo.

V takem ozračju vstopa v Švici veliki Jan Juri Pestalozzi. Je to sanjač, goreč človekoljub, združuje v svojem zavodu revne otroke, osiročene, osamočene, jim je učitelj in oče v eni osebi, je mož nepraktičen, toda prešinjen z globokim prepričanjem, da temeljna vzgoja, vsem nujna in skupna, ne sme biti miloščina, ampak ima vsak posameznik, vsako dete ima do nje prirojeno pravo, in da je sveta dolžnost države, isto podajati.

In ta temeljna vzgoja ima po njem pred vsem plemeniti srce, krepiti voljo, povzdigovati človeka, oznanjati ima v polnem obsegu njegovo človeško dostojnost. Pobožnost in nrvnost stekajo v eno, k tem pred vsem naj na najnižji stopinji vede vso mladino, «kajti Bog je za ljudi le po ljudeh Bog ljudi. Človek pozna Boga le, ako pozna človeka, t. j. sebe samega, in časti Boga le, ako časti sebe samega, t. j. ako dela po najboljši in najčistejši presoji (vesti), ki je v njem.» In pobožnost ne obstoja po njem v besedah ampak v dejanjih, ki obsegajo dobro. Nič ne pomaga, ako praviš ubožcu: Je Bog, in ako rečeš siroti: Imaš očeta v nebesih. S slikami in besedami noben človek drugega ne privede k spoznanju Boga. Ako pa pomagaš ubožcu, da zamore živeti kot človek, pokažeš mu Boga, in ako vzgojiš siroto, t. j. ako se vedeš proti nji tako, kakor bi se imel oče vesti, vedeš jo do tega, da spozna očeta v nebesih, ki je tvoje srce tako ustvaril, da si jo moral vzgojiti.... «Pojte z menoj v kočo revčkov, pojte z menoj k solzam sirot, tu spoznate Boga, tu se naučite biti dobri, tu postanete ljudje.»

In Pestalozzi sam ubog gre med uboštvo, najbolj ubogo mladino zbira okrog sebe, vzgaja jo za družbo, postaja pravi njen oče. Je prepričan, da dajati človeku miloščino ni nobena pomoč, da je treba ponuditi ji izobrazbo in navajati jo k delu. Glej, kako krasno nam popisuje svoje razmerje k tem ubogim, revnim detetom: «Bil sem od jutra do večera v njih sredi. Vse, kar se jim je dalo telesno in duševno dobrega, prihajalo je z moje roke. Moja roka je počivala v njihovih rokah, moje oko je tičalo v njihovih očeh. Moje solze so tekle z njihovimi solzami in moj nasmeh je izvabil njih nasmeh. Bili so moja luč, bili so v meni in jaz sem bil v njih. Njih juha je bila moja juha, njih pijača je bila moja pijača. Nisem imel ničesar, nikakega gospodarstva, nikakih prijateljev, nikakih slug okoli sebe, imel sem le nje. Ko so bili zdravi, stal

sem v sredi njih, ko so bili bolni, stal sem na njih strani, spal sem ž njimi, bil sem zvečer zadnji, ki je šel na postelj in zjutraj prvi, ki je vstal. Molil sem in učil se še v postelji ž njimi, dokler niso zaspali. Oni so tako želeli». Ginljive besede pravega človekoljuba, vzornega učitelja. In ta vzgled lastnega požrtvovalnega in ljubeznipolnega življenja je pokazal Pestalozziju pomanjkljivost tačasne vzgoje, da je do tedaj šlo stalno za vzgojo višjih, plemenitih, premožnih vrst, ljudstvo pa da se je opuščalo in zanemarjalo. Ta dotedanji aristokratizem obsoja Pestalozzi ostro. Cela sestava te vzgoje se mu zdi kot velika hiša, koje najvišja nadstropja se svetijo v vznešeni, popolni umetnosti, toda le malo ljudi tam prebiva; v srednjem nadstropju jih prebiva že več, toda nimajo izhodov, skozi katere bi mogli na človeški način stopiti in ako kdo izmed njih poželi v svoji marsikje živalski tesnobi splezati v ono višje nadstropje, se ga tolče, ko se to vidi, po prstih, in tuintam se komu rama ali noga ohromi.... In slednjič: spodaj stanuje cela čreda ljudi, ki imajo popolnoma enako pravo kot oni višji, na solnčne žarke in zdrav zrak — toda ta čreda ne-le da se prepušča sebi sami v strašni temi brez oken, ampak zavezuje se ji naravnost oči ali se jo oslepuje, da bi ne mogla pogledati v višja nadstropja.» Kričeča ta družabna nepravilnost je zbadala plemenito srce dobrega Pestalozzija.

Komensky in Pestalozzi, dve svetli imeni, z zlatom zapisani v zgodovini npravstvenega napredka človeštva, Komensky in Pestalozzi, so največji ženiji vzgoje, so ogorčeni oznanjevalci ljudske vzgoje, so navdušeni ustanovniki ljudskega šolstva. To ljudsko šolstvo v sedanji svoji obliki se vstvarja organično v 19. stoletju. Skrb za šolstvo in vzgojo naroda izgublja konfesijonalen značaj, prestaje biti cerkvena zadeva («*Politicun*», kakor je dobro rekla Marija Terezija), osplošnjuje in demokratizuje. Trmoglava reakcija, ki je nastala začetkom devetnajstega stoletja in v petdesetih letih ni mogla ustaviti naprednega stremljenja šolstvo odcerkviti in podržaviti. Na Francoskem zakon Guizotov iz leta 1833 in šolski zakoni iz let osemdesetih, na Pruskem šolski zakoni iz let sedemdesetih in pri nas šolski zakoni iz let 1868—69, so tu značilni in merodajni pojavi. Podobno se organizuje šolstvo v Švici 1830.—48., v Švediji leta 1842, na Angleškem leta 1833 in na novo v ravno pretečenem letu, v Španiji leta 1857, v Italiji po združenju iste leta 1859, v Zedinjenih državah ameriških stoji na čelu reformnega gibanja Horace Maun iz leta 1867. se organizuje enotna šolska uprava v Washingtonu.

(Dalje prihodnjič.)

Somatologija v ljudski šoli.

(Dalje.)¹

Krvni obtok.

Nazorila. Podoba srca in žilja. Sveže srce zaklane živali s kosi iz njega izhajajočih žil. Kar je potrebno se tudi riše na tablo; pri tem se v svrhu večje preglednosti rabi rudeča in modra kreda.

I. Kakšnih živil potrebuje naše telo? Kam morajo ta živila priti? Kaj se mora žnjimi zgoditi, predno preidejo v kri? Ponovi mi kratko to izpremembo v prebavilih! Kako pa preidejo ta izpremenjena živila v kri? Česa je tedaj telesu treba, da dobiva vsak njegov najmanjši del svoj delež? Govorili bodemo torej najprej o krvi, ki sprejema prebavljeni živež. Ali je kri v telesu pri miru? Zakaj ne sme tako biti? Po čem pa se pretaka? Učili se bodemo potem o žilah, po katerih se kri pretaka. Da se pa kri poganja po žilah, treba je neke moči, ki to povzročuje. Kje je ta moč? Govoriti nam bo tedaj o srcu, ki poganja kri po žilah. Da pa kri redno in enakomerno preživlja vse dele telesa, mora se tudi redno in enakomerno pretakati; zato se bodemo tudi o tem učili. Naposled pa še moramo omeniti, kako oddaja kri sprejeti živež telesu. Torej:

- A. O krvi, ki sprejema živila.
- B. O žilah, po katerih se kri pretaka.
- C. O moči, ki poganja kri po žilah.
- D. O pretakanju krvi.
- E. O oddajanju živil.

II. A. O krvi, ki sprejema živila.

Učenci naj povedo, kar jim je iz življenja o krvi znano. (Barva, toplina, zakrknjenje ali sesedanje krvi, okus.)

1. Barva krvi. Kri je bledorumenkasta tekočina, v kateri plava brez števila zelo drobnih rudečkastih, malim krožcem podobnih telesec — krvnih telesec, ki dajejo krvi rudečo barvo. V kapljici krvi, veliki kakor bučikina glavica, jih je do 5 milijonov. Ta rudeča krvna telesa imajo to lastnost, da sprejemajo mnogo kislega. Po tem, kar smo prej slišali, pa mora biti v krvi še nekaj drugega; kaj neki? Živila. Ta se nahajajo v krvi kot zelo drobna okroglasta bela ali mezgovna telesa, ki plavajo med rudečimi telesi po krvni tekočini.

¹ Glej št. VIII.

Iz česa je torej kri? Kri je iz krvne tekočine, rudečih in mezgovnih telesec, kisleca, ki se drži rudečih krvnih telesec in ogljeneve kisline.

2. Toplina krvi. Odkod ima kri svojo toplino? Od telesa. Slabo si zadell! Kakšen pa postane prešič, ko se je za furež zaklal? Mrzel. Če ga razdelavajo tudi v topli sobi, vendar je meso mnogo hladneje, kakor pri živem živinčetu. Spomniti se moramo vrst naših živil; kateri sta? Katera so toplotvorna živila? Katero snov ali prvino imajo ta živila v sebi? Kaj pa nosijo s seboj rudeča krvna telesa? Ta kislec sprejema kri v pljučih pri dihanju. Kaj ze zgodi, ako se spaja ogljenec s kislecem? Nareja se gorenje brez plamena in to počasno gorenje proizvaja toploto. (Tudi o rahlo naloženem gnoju pravijo, da zgori, čeravno ni videti plamena; toploto pa, ki se pri tem v gnoju razvija, je že marsikateri izmed vas čutil.) Spajanje kisleca z ogljencem povzročuje torej v telesu topotlo, ki se prenaša na kri in telo. Kri se pa segreva tudi vsled drgnjenja po žilah pri pretakanju.

3. Zakrknjenje krvi. Kaj se zgodi s krvjo, ki je iztekla iz rane? Strdi se, zakrkne ali se sesede. To je za rane velike važnosti; zakaj? Sese-dena kri zadela ranjeno krvno žilico, da ne more kri odtekat; pokrije pa tudi rano kot najboljši obliž, da ne pridejo do rane iz zraka razne gli-vice (bakterije), ki povzročijo gnojenje, prisad ali celo zastrupljenje krvi. Ne praskajte torej krast!

B. O žilah, po katerih se pretaka kri.

Iz opazovanja. Po čem se pretaka kri po telesu? Ali te žile tudi vidite? Da, na glavi, na zapestju itd. Po čem pa jih spoznate? Po modri-kasti barvi. Ali so te žile, ki jih vidite, vse enako debele? Kaj pa se pri-kaže, ako se na prstu ali na licu le malo oprasneš? Pa vidiš tam tudi kako žilo? Pa vendar so tam, kjer se prikaže kri tudi žile, čeravno jih ne vidimo, toda zelo tenke so. Kakšne so tedaj žile po debelosti? Položi prst na vrat (na desno ali levo pod čeljustjo)! Kaj čutiš? Žila bije. To bitje čutimo tudi, če položimo rahlo prst na zapestje v jamico pod palcem. Ali vidite te žile, ki bijejo? Položite pa prst na tiste žile, ki jih vidite! Ali te tudi bijejo? Iz tega spoznamo, da imamo več vrst žil.

1. Barva,
2. debelost in
3. vrste žil.

1. Barva žil. Žile so dolge, kožnate cevi, ki se razpletajo po celem telesu. One, ki so blizu pod kožo, spoznamo po modrikasti barvi. Ta barva nastane vsled tega, ker so žile le prosojne, ne pa prozorne. Enaka barva se tudi prikaže, ako se kje močno udarimo, ali stisnemo, ker se razlije kri pod prosojno kožo. Onih žil pa, ki so pokrite tudi z mišicami, ne vidimo.

2. Debelost žil. Kakšen pomen imajo žile? One vodijo kri in z njo vred živež po celem telesu do najskrajnejših delov. Izhajajo pa iz srca. Od tam gre le ena debela žila, ki pa se mora razcepljati na vedno več žilic, da lahko pride kri na vse strani. To razvejenost žil lahko primerjamo z drevesom, kojega deblo se tudi cepi v veje, vejice in mladike. Žilice postanejo naposled tako tanke kakor pajčevina ali las in ker jih je mnogo skupaj in so zelo blizu tanke kože, tam vidimo skozi nje rdečo barvo krvi kakor n. pr. na ustnicah, na licu. — Žile pa morajo po telesu tudi oddajati živež, ki je v krvi in to se vrši v laskovitih (imel) žilicah, ki imajo tako tanko kožico, da prepušča redilne snovi. — Kri pa mora priti zopet v srce, da se založi z novim živežem. Zato se morajo laskovite žilice združevati zopet v vedno debelejšo žilo, ki vodijo proti srcu. Razna debelost žil je torej odvisna od njih opravila.

3. Vrste žil. Žile, ki vodijo kri iz srca po celem telesu, so žile odvodnice. One pa, ki privajajo kri nazaj v srce, so privodnice, in žile v katerih se vrši izmenja snovi, so laskovite žilice.

C. O moči, ki poganja kri po žilah, gonilo.

1. V čem se kaže ta moč? Kje čutimo, da se pretaka kri po žilah? Na vratu, na zapestju bije žila, v prsih pa srce. Srčno bitje pa in vedno enakomerno. Pri otrocih in starih je hitreje kakor pri odraslih ljudeh. Deni roko na vrat in šteje, kolikokrat udari žila v minuti! (Učitelj gleda na uro.) Kdaj še srce hitreje bije? Pri močnem gibanju telesa (tekanje, delo itd.), pri veselju, strahu itd. Zato se govori o veselem, žalostnem, hudobnem, dobrem itd. srcu, čeravno se te duševne prikazni rode v možganih, ki po živcih povzročijo neredno bitje srca. Zdravnik spozna tudi po bitju žile, jeli telo zdravo ali ne.

2. Kje se vzbuja gonilna moč? S čim pa se vzdiga voda iz vodnjakov ali pa pritiska po ceveh naprej? Popiši mi kratko delovanje pumpe tlačilke! (Se smatra kot ponovitev znanega.) Prostor v cevi se vsled vzdigovanja bata razširi, zrak se razredči in zaklopnica spusti vodo navzgor. Ko gre bat navzdol se zaklopnica zapre in voda gre po stranski cevi kvišku. Da pa ta vzdigajoča se voda ne more več nazaj, zato je v stranski cevi zaklopnica.

Taka pumpa tlačilka je srce. Na kateri strani prs leži? Srce je kakor pest velika votla mišica, odeta s kožnato vrečico — osrčnikom. (Sledeče naj se šematično riše v navpičnem prerezu.) Z navpično kožnato steno je razdeljeno v dva dela, ki pa sta zopet s povprečno kožico ločena. Tako je razdeljeno srce v štiri predalčke; gornja dva sta desni in levi pridvor, spodnja pa desni in levi prekat. Povprečna kožica med pridvoroma in prekatoma ima luknjo, da lahko steče kri iz levega

pridvora v levi prekat, kakor tudi iz desnega pridvora v desni prekat; iz desne strani srca v levo pa kri ne more. Kakor vidite tukaj (na podobi, na mrtvem srcu) vodi iz srca več žil, nekatere višje, nekatere nižje.

3. Kako deluje srce? Kakor vsaka mišica, tako ima tudi srce to svojo lastnost, da se skrči in zopet raztegne. Pri odraslem človeku se zgodi to po 72 krat v minuti. Če se srce raztegne (poskus z dlanmi!), nastane v njem prazen prostor in kri, ki je prišla po žilah iz telesa v oba pridvora, steče v oba prekata. Kaj pa se zgodi, ko se srce stisne? Ali sme kri zopet v tiste žile nazaj po katerih je prišla v srce? Zakaj ne? Nastala bi dva nasprotna toka, ki bi drug drugemu ustavljala; kri bi ne mogla nikamor. Da se to ne zgodi, ima povprečna kožica med pridvora in prekatoma kožnato zaklopnico, ki se navzgor zapira in zamaši luknjo iz pridvorov v prekata. (Se riše.) Na ta način pa bi kri ne mogla iz prekatov! Pač! Iz vsakega prekata je debela žila odvodnica, v katero se zažene kri, ko se srce stisne. Da pa ne more kri nazaj v prekat, ko se srce zopet raztegne, zato so v začetku odvodnic zopet zaklopnice, ki se takoj zaprejo, če se požene kri nazaj. (Primeri stransko cev z zaklopnico pri pumpi tlačilki!) V pridvora vodijo kri žile privodnice, iz prekatov pa jo odvajajo žile odvodnice. (Na mrtvem srcu se zapiranje zaklopnic dobro opazi, ako se vlije skozi privodnico voda in se srce stiska. Srce je torej gonilo krvi; kadar se stisne, požene kri po odvodnicah v telo, kadar se pa raztegne, potegne v se kri po žilah privodnicah iz telesa. Dokaži, da je srce dvojna pumpa tlačilka!

D. O pretakanju (kroženju) krvi.

Mislimo si, da smo krvno telesce, ki je prišlo v levi srčni prekat. Ko se srce stisne, požene nas in milijone drugih v veliko žilo odvodnico. Vrata se takoj za nami zapro, da ne moremo nazaj in žila, ki se je vsled srčnega pritiska nekoliko razširila, se zopet skrčuje in nas riva naprej; v eni sekundi smo prišli tri dni daleč. Koj od začetka pa vidimo cevi, ki se odcepljajo od naše in v katere drvijo naši tovariši. Tudi naša cev postaja vedno ožja in sicer tem bolj, čimveč se je od nje odcepilo žil. Za nami pa se drve zopet milijoni drugih krvnih telesc in nas porivajo naprej. Pas se čedalje bolj zožuje, s tem pa gremo mi tudi mnogo počasneje. Naposled pridemo v tako ozke cevi, da se moremo le drug za drugim počasi po vseh štirih naprej potezati. V eni sekundi ne pridemo niti en *mm* daleč. Sedaj spoznamo, da smo v palcu desne noge. Tukaj odlagamo svojo prtljago (kislec in redilne snovi) in gremo s praznimi torbami in umazanimi škornji dalje. Na to pa srečavamo zopet pota, ki se našemu pridružujejo in po njih se nam pridružujejo naši tovariši istotako utrujeni in umazani. Pota se zopet

širijo in vedno več nas gre vštric; vidimo, da se vračamo nazaj, odkoder smo prišli. Počasi se premikamo naprej, dokler ne pridemo nazaj in sicer v desni srčni pridvor. Tam pademo skozi odprto zaklopnico — srce se je raztegnilo — v desni prekat in čeravno utrujeni, moramo zopet s silo ven na pot po odvodnici; tudi tu se vrata za nami zapro, druge nas potisnejo naprej in tako gremo zopet po vedno ožjih ceveh, dokler se zopet ne prerivamo po vseh štirih kakor prej. Ali glej! Sveži zrak nam veje nasproti, postali smo zopet korajžni, osnažili smo se in naše noge so postale lahke. V pljučih smo. Zopet se zbiramo iz raznih žil, naša pot je zopet vedno širja in nas vodi nazaj k srcu. Med potjo si zopet natovorimo malhe z živežem in gremo v levi pridvor, skozi zaklopnico pa v levi srčni prekat vprašat, kam nas bo srce poslalo. To pot moramo iti v glavo, da prinesemo tudi možganom pozdrave in živeža. Tako se pehamo po vsem telesu, zdaj sem, zdaj tje, dokler ne postanemo stari. Ko smo pa ostareli, pošlje nas še srce k črevesom, od tam pa moramo v jetra. Tu se zopet plazimo po tankih ceveh, ali, o joj! Izbirajo nas starce in delajo iz nas — žolč. Grenka smrt v resnici! Pritožujemo se sicer, češ, kdo pa bo odslej namesto nas delal. Pa nam pravijo, da dobivajo iz vranice, ki leži na levi strani za želodcem, dovolj mladih rekrutov. — Z Bogom, nehvaležni svet!

Ponovimo pota, po katerih gre kri! Iz levega prekata steče po močni, prožnji odvodnici v telo. Raztezanje odvodnic čutimo ponekod kot bitje žile. Sprva se preriva kri precej hitro; ko pa pride v laskovite žilice, pretaka se polagoma, da oddaje živila in kislec ter sprejema obrabljene snovi. Laskovite žilice se zopet združujejo in kri teče po žilah privodnicah nazaj v srce in sicer v desno plat. To je telesni ali veliki krvni obtok. Iz desnega srčnega prekata steče kri v pljuča, kjer se pomeša s čistim zrakom; rudeča krvna telesca se založijo s kislecem in kri gre nazaj v levo plat srca. To je pljučni ali mali krvni obtok. Kri pa mora tudi skozi jetra, kjer se obrabljena krvna telesca porablajo za napravo žolča, med tem ko se v vranici ali slezenu narejajo nova.

E. O oddajanju redilnih snovi v telesu.

1. Kje se vrši to oddajanje? Redilne snovi se oddajajo le v laskovitih žilicah. Zato pa morajo biti žilice razpletene po vsem telesu, po kosteh, po mišicah, po mozgu itd.; le v laseh, nohtih in lečah v očesih jih ni.

2. Kako se vrši izmenja snovi v laskovitih žilicah? Kaj nosijo rudeča krvna telesca iz srca, oziroma iz pljuč? Kaj pa je pomešano med krvjo? Živež. Kako se pretaka kri po laskovitih žilicah? Stene teh žilic pa so zelo tenke in toliko luknjičave, da gre lahko zrak

in tudi tekočina skozi nje. Kislec predre žilne stene, se spaja s tam nahajajočimi obrabljenimi snovmi, jih takorekoč sežiga. Pri tem se nareja oglenčeva kislina, zrakovina, ki predre zopet žilne stene in se prime rudečih krvnih telesec. Kar pa se ni sežgalo obrabljenih snovi, prestopi tudi kot tekočina skozi žilice v kri. Kri pa odda na mesto obrabljenih dobre, redilne snovi, slabe pa vzame s seboj.

3. Kako tedaj vpliva izmenja snovi na kri? V laskovitih žilicah se kri onesnaži vsled sprejete oglenčeve kisline in neporabnih snovi; zaraditega postane bolj temne barve. Taka onesnažena kri se mora očistiti, kar se vrši na več krajih telesa.

III. Kakšen pomen ima kri in krvni obtok za naše telo?

a) Zakaj lahko imenujemo kri tekočega človeka? V krvi se nahajajo vse one snovi, katere rabi telo za rast in nadomestilo obrabljenih snovi.

b) Kri je vir toplote. Rudeča krvna telesca sprejemajo v pljučih kislec, ki se spaja s toplotovornimi živili, pa tudi z obrabljenimi snovmi po celem telesu. Pri tem spoju nastaja toplota, ki dosega pri zdravem človeku kakih 37⁰C. Ako se telesna toplota zvišuje nad to mero, je to znamenje, da v telesu ni vse v redu. Pri 43⁰C. se začne kri po žilah strjevati in človek umre. Ravno tako nastopi smrt, ako se shladi kri za nekaj stopinj pod navadno toplino. Iz tega je pa tudi razvidno, da je treba telesu vedno dovažati toplotovornih živil, kakor delujočemu stroju kuriva.

c) Namen velikega in malega krvnega obtoka. Veliki krvni obtok ima namen, prenašati po telesu redilne snovi in pobirati obrabljene, pri malem pa se kri čisti.

d) Kako oskrbuje srce ta dvojni obtok? Srce je dvojna pumpa tlačilka. Leva pumpa spravlja kri po telesu, desna pa v pljuča. Obe pumpi pa sta druga od druge ločeni z navpično kožo da se slaba kri ne pomeša z dobro.

e) Kaj pospešuje krvni obtok? Prožnost odvodnic in gibanje telesa pospešuje krvni obtok. Čim bolj se gibljemo, tem hitreje bije srce; čim hitreje bije srce, tem hitreje se pretaka kri; čim hitreje se pretaka kri, tem hitreje se obnavlja telo.

f) Zakaj so žile odvodnice močnejše kakor laskovite žilice in žile privodnice? Odvodnice morajo vzdržavati pritisk krvi od srca, med tem ko teče kri po laskovitih žilah in odvodnicah polagoma. Laskovite žile pa morajo biti tudi zaraditega tanke, ker se vrši v njih izmenja snovi.

g) Zakaj se nahajajo rudeča krvna telesca v krvi vtako ogromnem številu? S tem se poveča njih skupna površina, ki meri

kakih 200 m². Vsled te velike površine pa lahko sprejemajo mnogo kislega in se vobče izmenja med kislecem in oglenčevo kislino hitro in popolnejše izvršuje. Tu je opaziti štedenje s prostorom, kakor pri zavutih in vzbuhlih črevesih in nosni duplini.

IV. Uporaba.

a) Zakaj ne smemo nositi tesne obleke, posebno ponoči ne? Vsled tesne obleke se stisnejo žile in kri se neredno pretaka. Ako se vležemo oblečeni spat, si nič ne počijemo. Zato pa se tudi ne sme dojenčkov preveč trdno povijati.

b) Zakaj nas pri ozki obutvi in pri tesnih rokavicah rado zebe? (To razlagajo sicer s tem, da nima zrak, ki je slab prevodnik toplote, prostora med udom in obuvalom. Še verjetnejše pa je, da tesna obutev itd. pritiska na žile, kri se počasi in neredno pretaka in ne more ogrevati dotičnega uda. Obveži si prst, da se ne bo mogla kri po njem pretakati in ga čez nekaj časa potipaj! Mrzel je.)

c) Rane. Zakaj se ne smejo kraste odtrgavati? V zraku, posebno pa za nohtmi so kali, ki povzročujejo prisad. Krasta pa rano prav dobro brani proti tem kalem.

Manjše rane se naj skrbno in snažno obvežejo. Ne devaj pajčevine na rano, ker v njej je polno smeti, ki ti lahko zastrupijo kri. Pri večjih ranah pa je treba paziti ali ni prerezana kaka odvodnica. Kako se pa to spozna? Če je odvodnica prerezana, štrka kri iz rane sorazmerno s srčnimi udarci; iz privodnice pa kri enakomerno teče. Prerezana privodnica razmeroma rada zaceli pod snažno obvezo, a kdor si je prerezal večjo odvodnico, naj takoj pokliče zdravnika. Med tem časom pa se naj pritisne na tisti del prerezane žile, ki je srcu bližje, kaka trda reč (kamen, gumb itd.) in naj se na žilo priveže ali drži.

Krvavitve iz nosa se vstavijo, ako se natlači v nosnici snažna bombaževina, ali se pa pokladajo na zatilnik mrzli nakladki.

Zastrupljene rane. Vsaka, tudi najmanjša rana se lahko zastrupi, ako se onesnaži, ali povzroči z nesnažnim predmetom. Zato je najprevidnejše, ako se vsaka rana izsesa, ali izmije z mrzlo, ali prekuhano vodo. Nespametno je tudi na rane polagati razne obliže ali «flaštre» ter čakati, da «gnoj ven vlečejo». Dokler se rana ni posušila, izceja se iz nje sokrvica, katero snažna, suha obveza popiva in pospešuje celjenje, med tem ko obliž sokrvico zadržuje in povzroči gnojenje. Rane se zastrupijo tudi od vzgriza steklih psov in kač. Pri takih ranah je treba dotični ud na pristrčni strani prevezati, rano izsesati, izrezati ali žgati, med tem pa hitro po zdravnika poslati. — Vbodljaji raznih žuželk (čebel, os, komarjev) se najuspešneje pomažejo s salmijakovcem.

d) Malokrvnost. Nekateri ljudje so bledi in slabotni. Tem manjka dobre krvi, oziroma rudečih krvnih telesec. Malokrvni so navadno ljudje, ki imajo tako delo, da po ves dan sedijo in to v slabem zraku; velikokrat pa je vzrok tudi pomanjkanje primerne hrane. Ljudje, katerih poklic ne dopušča, da bi se mnogo gibali, naj vsaj v prostem času skrbe za to, da se bodo na prostem močno kretali. — Ali pa ima človek kedaj preveč krvi? Ne. Včasih res sili proti glavi, k srcu itd., a se da odvoditi z ovitki i. dr. in ni je treba puščati; čim večkrat se kri pušča, tem slabejša je in tem slabejši je tudi človek, itd.

V. Pulko.

Spomini na potovanje v Norimberk.

Pišeča: Fr. Kocbek in M. J. Nerat.

(Dalje.)

Velike važnosti za vso tirolsko deželo je stalna pisarna društva za promet tujcev. Tu dobe tujci vsakovrstna pojasnila, česar si sploh žele, vse brezplačno. Zato pa dobiva Tirolska vsako leto mnogo nad 10 milijonov kron dohodkov od tujcev. In pri nas? Bože se smili!

Ogledala sva si tudi nekaj šol, ki pa nama nikakor niso imponovale. Učiteljišče za moške in ženske — vsako v posebnem oddelu — je od zunaj sicer prav lepo velikansko poslopje, a ima zlasti v onem oddelu, kjer so nastanjeni vadnični razredi, kaj temne hodnike; tudi vhodi v šolske sobe so nepravilno umesčeni. Neka meščanska šola, ki sva si jo ogledala, pa ima v higijeničnem oziru povsem nedostatne, pretesne, nizke in premalo razsvetljene prostore in naravnoč temne hodnike, tako da sva dobila vtis, da Tirolci glede na šolstvo, ne zavzemajo menda odličnega mesta v državi.

Iz Inomosta naju je železnica odpeljala po rodovitni spodnji dolini Ina, ki je precej razširjena; od nje se odcepljajo na obe strani razne zanimive stranske doline, vodeče v čarobni gorski svet. Prebivalci imajo še dandanes v raznih dolinah svojo posebno nošo; znani so kot dovtipni dobrovoljci, ki se zabavajo s petjem, godbo in osoljenimi dvoboji v govoru. Kdor je siten in občutljiv, bi tu slabo naletel.

Ob progi Inomost — Kufstein — Rosenheim je mnogo zanimivih krajev in mest. Najprej zagledaš znamenito mesto Hall, znano po bogatih podzemeljskih skladiščih soli, o katerih nahajamo prve zapiske v

letu 740. Mesto ima mnogo zgodovinskih spomenikov, krasno lego z visokimi gorami v ozadju in krasne izlete na vse kraje. — Schwaz je velik trg (7000 prebivalcev) in priljubljeno letovišče z romantičnimi pogledi na severne apneniške Alpe. — Pri Jenbachu se odceplja železnica v Achensee na sever in proti jugovzhodu do Mayrhofen v osrčje znamenitih Zillertalskih Alp. — Brixlegg nas spominja na pasijonske igre, ki se vrše v gotovih časih, menjajoč se z narodnimi igrami. V ta namen postavijo poseben oder. — Od Wörgla vodi državna železnica proti vzhodu v znamenite kraje: Zell a. See, Lend Gastein i. t. d.

Najbolj je naju zanimalo staro mestice Kufstein, ki leži ob bavarski meji v široki dolini, v ozadju pa se blišči impozantno gorovje Kaisergebirge. Popolnoma osamljen se vzdiguje iz ravnine skalnat grič, iz čegar vrha grozi trdnjava, ki pa je vsled preosnove topništva postala v stratežičnem oziru povsem brezpomembna. Zato je moštvo tudi skrčeno na par možakarjev — stražnikov. V prejšnjih časih se je imenovala grad Geroldsek.

Nekdaj je trdnjavo oblegal cesar Maks, a s slabim uspehom. Poveljnik stotnik Pienzenauer je osmešil brezuspešno streljanje s tem, da je pustil zidovje z metlo pomesti. Maksa je to tako razjezilo, da je prisegel, da mora Geroldseck pasti in da bode istega, ki bi prosil za pomiloščenje posadke, z lastno roko kaznoval. S pomočjo topov Weckauf in Burlepauss je bila trdnjava premagana. Ko so Pienzenauer in nekateri njegovi tovariši bili umorjeni, je prosil vojvoda Erik iz Braunschweiga za milost ostali posadki. Maks je zvest svojej obljubi na rahlo potipal vojvodovo lice ter pomilostil kaznenca.

V Kufsteinu sicer nisva videla črnorumenih mejnikov, ali bavarski colninar — prav prijazen mož — je naju vprašal, če imava v prtljagi kaj colnini podvrženega blaga. Ker sva dobre štajerske klobase skrila v žepe, sva bila prosta; sicer pa se vrši vsa revizija v brzovlakih bolj šarmantno nego ona avstrijska v Bodenbachu na Češkem. Tudi vlak prevzame bavarsko železniško osobje v sivkasti obleki in pruskimi čepicami. Tukaj sva dobila prvi nemški denar, ki dela človeku začetkoma preglavico, dokler se ga ne navadi, le privaditi se ga ne moreš, ker ima ravno tako kratek rep kakor avstrijski.

Vozeča se proti Rosenheimu nisva opazila kaj posebnega. Ravnina je vedno širja, posuta z ličnimi hišami, podobnimi tirolskim, tuintam tovarne, proti jugu pa se nama je vedno bolj in bolj oddaljevalo krasno gorovje naših dražestnih Alp.

Rosenheim je znamenito železniško križališče. Železniške proge drže na pet strani, med katerimi je najzanimivejša ona, ki vodi na vzhod mimo Chiemsee s čarobnim gradom Herren-Chiemsee kralja Ludvika II. v Solnograd.

Od Rosenheima se že začenja velikanska bavarska ravnina, ki je notri do Monakovega precej enolična, da-si ima skrbne kulture, posebnosti še v gozdarstvu.

Čimbolj sva se bližala metropoli južne Nemčije, tembolj se je naju polastil neki tajinstveni nemir. Spomnila sva se rajnega profesorja Ehrata iz mariborskega učiteljišča, s kako vznesenimi besedami nam je opisoval dragocene zbirke umetnin in stavbenske spomenike raznih slogov. Zdaj se nama je nudila zaželjena prilika, da vse to gledava z lastnimi očimi.

V velikem polkrogu se suče železnica okrog mesta, da dospemo v velikanski osrednji kolodvor, kateremu iščeš v Avstriji zamanj para. Nad 20 železniških tirov se od vseh strani tukaj združi, poslojje pa ima več vhodov, kjer čakajo običajni vozniki prvih hotelov. Ker se v Monakovém lahko živi dobro, pa po ceni, nastanila sva se v hotelu druge vrste pri «Kronprincu». Od postreščeka, ki nama je nesel prtljago, sva zvedela, da se s tramvajem «Ringlinie» (rdeča barva) lahko peljeva za 10 pfenigov pol ure po notranjem mestu. Ko sva si najela stanovanje ter si v velikanski pivovarni Mathäser pogasila žejo, peljala sva se z omenjenim «Trambahn» na rekognosciranje, s čimer sva si pridobila občni pregled mesta, ki nama je dobro služil za poznejše pohode. V vsakem hotelu dobi tujec zaštonj knjižico «Offizieller Münchener illustrierter Hotel-Fremdenführer», ki ima tekst v nemščini, angleščini in francoščini. Iz knjižice izveš za vsak dan v tednu, v katerem času se lahko razne zanimivosti ogledajo brezplačno ali proti majhni vstopnini. V dobi sezone se razdeljuje tudi «H. Scheiber's illustrierter Fremdenführer durch München und das bayerische Hochland.

Monakovo ima kot glavno in stolno mesto Bavarskega 500.218 prebivalcev, dočim je imelo pred 50 leti komaj 100.000. Leži ob reki Izar in je zares emporij umetnosti, kar se ima zahvaliti edino le vladarski rodbini Wittelsbachov, ki so bili pravi mecenji in pospeševalci umetnosti in znanosti. Kar se tiče velike množine monumentalnih stavb, spomenikov in raznih zbirk, ga ne prekaša nobeno nemško mesto, dosejajo ga pa le nekatera.

Najznamenitejši stavbenki spomeniki, pravi kras arhitekture, so: rezidenca, narodni muzej, obe pinakoteki, gliptoteka, rotovž, justično poslojje, Mihaelova cerkev, dom, cerkev Mariahilf, in Theatinerška, bazilika, propileje, Maksimilanej, Siegestor, Ruhmeshalle z Bavarijo, akademija umetnosti itd. Najkrasnejši trgi so: Königs-, Maximilians- in Maxjosefsplatz, ulici pa Ludwigs- in Maximilianstrasse.

Na desnem bregu Izare stoji impozantni «Friedensdenkmal». Pred njim je umeten vodnjak, od katerega vodijo na dveh krajih stopnice do velikanskega stebra, vrh katerega se blešči pozlačen angelj miru z vencem iz oljkinih vejic, ob vznožju pa so krasne alegorije umetnosti, vojne itd., vse iz barvanega mozaika. Ta spomenik je dal postaviti kralj Ludovik I. leta 1841—1844.

Vsakega tujca pač najbolj zanimajo razne zbirke slik. Stara pinakoteka je velika palača, sezidana v rimskem slogu po načrtih Klenzeja na stroške kralja Ludovika I. V njej najdeš samo stare slike nemške in nizozemske šole, potem dela francoskih, španskih in laških slikarjev iz časa od 13. do 19. stoletja. Dve sobani ste napolnjeni samo z deli slovečega Rubensa. O posameznih slikah podrobneje poročati bi bilo odveč, ker se morajo iste z lastnimi očmi uživati; a omeniti se mora, da mnogo slikarjev — mladih in starih — moških in ženskih — marljivo kopira razne slike ali pa jih kritikuje. — V parterju se nahaja «Vasenkabinet» z mnogovrstnimi lepimi vazami.

Nasprotno stoji enako velika palača «Nova pinakoteka», ki je zgrajena v romanskem slogu v l. 1846—1853 na stroške kralja Ludovika I. Tu je zbirka sodobnih slikarjev, neizvemši secesionistov. Od zunaj se nahajajo na poslopju freske od Viljema Koulbacha, ki so pa večinoma že od vremena močno pokvarjene.

V pritličju se nahaja Antikvarij, kjer so zbirke egiptovskih, rimskih, grških in cipernskih starin, terrakot, figur iz bron, stare steklovine in nakit iz srebra in zlata. — Posebej se tam nahaja krasna zbirka slikarij na porcelanu.

Blizu obeh pinakotek se nahaja gliptoteka; velika palača ima pri vходу grško stebrišče, ob straneh pa razne kipe. Tu so zbirke klasičnih starih in tudi modernih kiparjev. Z gliptoteko sva imela veliko smolo; na veliki petek je bila zaprta, ker je ravnatelj protestant, v soboto in nedeljo radi katolikov, še-le v ponedeljek sva jo lahko ogledala. Pred gliptoteko je velikanski prostor kraljevi trg, kjer stoji na nasprotni strani v enakem slogu zgrajeno poslopje «Kunstaustellungsgebäude»; v katerem prirejajo monakovski umetniki razne razstave. Takrat so izložili svoja dela secesionisti, o katerih se mora reči, da so v barvah zares veliki mojstri.

Nekoliko naprej med obema poslopji stoje Propileje, to so grška vrata s stebrišči in krasnimi reliefi od Schwanthalerja, ki predstavljajo grške vojne za svobodo. Propileje je zgradil Leo pl. Klenze v doriškem slogu po naročilu kralja Ludovika I.

V bližini sta še dve znameniti zbirki, Lotzbekova zbirka umetnin in Schakova galerija; videla sva samo zadnjo. Grof Schak je bil veščak v umetninah; podpiral je zlasti mlade umetnike, ki so bili od dvora prezirani, ter je tako marsikateremu pripomogel do slave. Zbirka sodrzuje okoli 250 slik, med temi mnogo kopij znamenitih slik, in je last nemškega cesarja, ki je odredil, da ima zanimiva zbirka za vedno ostati v Monakovem.

Tudi v Maksimilaneju, ki je ogromno lepa palača s krasnim razgledom na desnem bregu lzare, se nahajajo slike, katerih pa nisva videla.

Kraljeva rezidenca ima tri popolnoma različne dele, ki so zidani v raznih slogih: a) stara rezidenca (v renesanci), b) kraljeva zgradba, (v florentinskem slogu) in c) festsaalbau (v laški renesanci). Dvoran in raznih zbirk si tukaj nisva ogledala, pač pa dve dvorišči: Grotten- in Brunenhof; prvo ima votlino, kjer so po stenah razvrščene figure iz samih školk, voda pa teče na vse kraje.

Pred rezidenco je *Feldherrnhalle*, kjer stojita bronasta kipa Tilly-ja in Wrede-ja; zgradil je poslopje Gärtner v l. 1841—1844 na stroške kralja Ludovika I. v florentinskem slogu.

Znamenita stara vrata so *Sendlinger-* in *Izartor*, nova pa *Siegestor*, sezidana l. 1850. po vzoru Konstantinovega slavoloka v Rimu; Ludovik I. ga je posvetil bavarski armadi.

Novi rotovž je zidan v gotiškem slogu, a še ni popolnoma dozidan. V sobanah sta dve veliki sliki «Munichia» od K. pl. Piloty in kronanje Munichia po kralju Ludoviku I. Spodaj je znamenita klet, kjer se toči samo vino. Pred rotovžem se vrši stražna parada z godbo, kakor tudi pred rezidenco.

Blizu se nahaja stara akademija znanosti, ki je velikansko in res staro poslopje, v katerem se nahajajo državne zbirke in sicer: kabinet novcev, starozgodovinska, geološka in paläontološka, zoološka, mineralogiška ter matematično-fizikalna zbirka. Vstop je povsod prost v določenem času. Prirodoslovne zbirke so sicer bogate, a se nahajajo v pretemnih prostorih. — V posebnih poslopih se nahajata «Anatomično-fiziološka» in «Anatomično-patološka» zbirka, ki se lahko ogledate samo proti vstopnini. Tu vidiš zanimive anatomske preparate, abnormitete, lobanje, okostnice, preparate bolezni v spiritu itd. Med naphnenimi želodci se nahaja velikanski eksemplar — *Münchner Biermagen*.

Ogromna palača je «*Glaspalast*», postavljena samo iz železa in stekla l. 1854. v dolgosti 233 m; namenjena je za razne velike razstave.

Tudi državna knjižnica je velikanska palača v romansko-florentinskem slogu, zgrajena l. 1832—1843. od Gärtnera in sodrži 1.300.000 knjig. Velikanska zbirka bakrorezov (170.000) in ročnih risb (22.000) pa se nahaja v stari pinakoteki.

Krasna in velikanska palača je «*Akademija obrazovalnih umetnosti*»; zgradil jo je prof. Neureuther v laško renesanskem slogu v l. 1875—1884; vhod v poslopje ni dovoljen.

Kdor hoče imeti lep pregled mesta, naj spleza v levi stolp *Frauentürme*, ki je najvišja stavba v Monakovem in najbolj pripravna za orijentacijo. Stolpa sta visoka 97,5 m; do razglednih oken pelje 422 stopnic. Vstopnice se dobi v zakristiji.

Zunaj mesta je velikanski travnik (*Theresienwiese*), kjer se vrše vsako leto meseca oktobra velikanski sejmi po 14 dni. Tam se tudi nahajata *Bavaria* in *Ruhmeshalle* na zvišenem kraju (*Theresienhöhe*).

Bavaria je ogromen bronast kip, ki je 19'5 m visok in 87'360 kg težak. Znotraj je vijugasto stopnjišče s 66 stopnicami, potem pa lestva. V glavi je prostora za 6 oseb; pri očeh imaš razgled po mestu. Postavljen je bil l. 1850.; modeloval ga je Schwanthaler l. 1841.—1845.

V ozadju je Ruhmeshalle. Poslopje je zgradil Leo pl. Klenze v doriškem slogu. Za doriškimi sohami vodi širok hodnik na tri strani; na nasprotni strani soh so obešeni razni kipi slovečih Bavarcev. Ker v življenju niso bili vsi enako znameniti, se mora ta razlika tudi potomcem ohraniti; raditega so kipi pritrjeni v raznih višinah. Med te znamenite možake je zašel tudi pivovar Pschorr, ki je bil zelo častilakomen mož. Ker ni imel nobenih zaslug, razen da si je s prodajo kuhane vode nabral ogromno premoženje, je vedno tuhtal, kaj bi ukrenil, da bi tudi njega po smrti postavili v Ruhmeshalle. No, v denarjih in posestvih je daroval okoli 12 milijonov mark v namen, da se na te stroške postavi spomenik kralju Ludoviku I. Monakovčani trde, da bi se kralj v grobu obrnil, ako bi to vedel.

Cerkva ima Monakovo okoli 50 katoliških, 6 protestantskih in 2 sinagogi. Protestantizem se je razširil šele v zadnjem času. Nekatere cerkve, zlasti tri dvorne, so prekrasne. V Mihaelski dvorni cerkvi je žerf priljubljenega kralja Ludovika II., ki je utonil v jezeru Starnberškem. Kakor pripovedujejo Bavarci, je hotel kralj ubežati v Avstrijo. Ko je skočil v vodo, da bi jezero preplaval, je skočil za njim zdravnik dr. Gudenus in potem sta se borila tako dolgo, da sta oba utonila. Vsak Bavarec govori z velikim spoštovanjem o nesrečnem kralju in je ponosen na bajevito krasne kraljeve gradove Neuschwanstein, Hohenschwangau in Herren-Chiemsee. — V Frauenkirche je velikansk bronat grobni spomenik cesarja Ludovika Bavarskega.

Ogledala sva si tudi še nekaj šol. Poslopja so velikanska in imajo do 25 razredov. Razsvetljava šolskih sob je izborna; vsaka soba ima po tri visoka in široka okna, da je skoraj vsa stena eno okno; saj je pa v šolski sobi svetloba bolj potrebna, kakor na zunaj lepa moderna fasada. Povsod se nahaja «Dampfniederdruck-Heizung» ter kopališče («Brausebad»). Pri vratih šolskih sob je merilo za visokost učencev, šolske klopi (zgornje bavarska normalna klop) pa imajo na naslonilo zaznamovana števila o visokosti učencev. Šolski sluga, ki regulira kurjavo, gleda skozi majhno okence skozi zid na toplomer, ki se nahaja v šolski sobi. Za prirodopisni pouk se redijo v kabinetu razne predpisane živali. Telovadnice so povsod zelo imenitne. Pod je v sobah napojen z oljem zoper prah. Pri nekaterih šolah so delavnice za mizarske in ključavničarske učence, katere poučujejo posebno nastavljeni strokovni učitelji. Na eni šoli imajo poseben razgledni stolp, kamor peljejo učence, kadar se uče domovinoslovje.

V Monakovem imajo tudi stalno razstavo učil, katero sva po mnogih «Kreuz- und Querfahrten» srečno izsledila v nekem koncu mesta. V 2 velikih sobah je naphano vse polno raznovrstnih učil, mnogo pa je v predalih ali zabojih skritih radovednim očem pedagogov. Mimo običajnih učil v drugih založbah, nisva videla kaj posebnega.

Kakor sva se tudi tukaj prepričala, imajo takšne razstave učil veliko smolo glede na prostore. Ker noče nikdo nič plačati, se ne morejo najeti primerno veliki prostori.

Zato ni treba našega šolskega muzeja v beli Ljubljani nič biti sram, da mu Slovenci ne privoščijo boljšega stanovanja; si pač uboga, od vseh zaničevana para, kakor tvoj nemški bratec v Monakovem.

Seve imajo v Monakovem tudi znamenita gledališča. V Gärtner-theater» sva slišala opereto «Der Obersteiger», ki se je izborno predstavljala.

V Prinz-Regenten-Theatru se vrši vsako leto v jeseni Richard Wagner-Festspiel; igrajo takrat v ciklih: Der Ring der Nibelungen, Tannhäuser, Lohengrin, Tristan und Isolde, Die Meistersinger von Nürnberg. Vstopnina za eden večer znaša le — 20 mark.

V Monakovem ne zanimajo tujca le razne dragocene zbirke in stavbe, ampak tudi — pivo. Samo 26 pivovaren producira na leto 3,500.000 hl piva, katerega nad polovico kar doma popijejo. Najznamenitejše pivovarne so dvorna pivovarna (s katero je bavarski finančni minister kaj zadovoljen), Pschorr-, Löwen-, Spaten-, Hacken- in Mönchsbräu. V dvorni pivovarni sta dve velikanski dvorani, druga nad drugo; nižja je za priprosto ljudstvo, višja za bolj nobel svet, kjer strežejo natakarice, dočim si mora v nižji dvorani vsak sam postreči. Tu dobiš tudi glinaste vrčke s tekočimi števili in atestom na prodaj. Liter izbornega črnega ali svetlega piva velja 26 pfenigov ali 30 vinarjev.

Še večja pivovarna je Mathäserjeva, kjer se stoči na dan povprečno 100 hl piva, (v dvorni pivovarni pa 50 hl); sicer pa ima podobne, a večje dvorane.

Življenje v hotelih je res ceno; imenjtno kosilo «menu» stane od 1½ marke višje. Izborno pa tekne «Münchner Haxen», to je pečena gnjat. Sploh se tujec v Monakovem hitro udomači, ker so prebivalci zelo prijazni, zlasti še proti Avstrijcem, ter se težko loči od toli simpatičnega mesta.

(Dalje prihodnjič.)

Pedagoški utrinki.

I. Šega.

CV.

Velepomemben v zgodovini socialnega kakor tudi kulturnega življenja južnih Slovanov je bil pretečeni mesec. Slovanski zgodovinarji bodo zapisali ta mesec z zlatimi črkami v svoje anale, kajti ta mesec je združil tesneje srca štirih panog južno-evropskega slovanstva ter s tem dal nekako realno podlago oni vzvišeni kulturni zadači, o kateri je sanjal ali pa v svojem ožjem prijateljskem delokrogu razpravljal ta ali oni slovanski idealist.

Upodablajoči umetniki, zdravniki in akademična mladina štirih, sicer zemljepisno tako umetno ločenih, a duševno in kulturelno tesno združenih vej južno-evropskih Slovanov so priredili povodom kronanja srbskega kralja Petra I. svoj sestanek.

O cilju, uspehu in bodočnosti tega sestanka pač nočemo dalje razpravljati, kajti le-to leži v usodni roki temne, nezanesljive bodočnosti. A to pa vendar lahko trdimo, da čim višja, čim popolnejša, čim vsestranejša je izobrazba posameznih narodov, tim zvesteje in gorkeje se zavedajo svoje vzvišene kulturne naloge, svoje duševne sorodnosti. In cilj vsega je: tesna združitev v kulturelnem, socialnem in duševnem življenju v dosego svojega obstoja.

Vidni plod te velepomembne spojitve južno-evropskih Slovanov — namreč: Srbov, Bolgarov, Hrvatov in Slovencev bo «almanah», ki ga dida v to voljeni odsek. Upajmo, da donese letošnja manifestacija še zruge plodove, in da ne ostanemo le pri «almanahu».

Tudi med slovanskim učiteljstvom se goji že dokaj let misel do ustanovitve nekake slovanske učiteljske zveze. Dokaz temu so že razni članki po naših listih in razne razprave, ki so se vršile pri teh in onih občnih zborih naše «Zaveze». Spomnimo se le onega v Trstu, kjer se je stavil predlog o ustanovitvi «avstrijske slovanske učiteljske zveze». Predlog se je odklonil kot «prezgoden».

A stvari ne smemo smatrati kakor nekake «fate morgane». Le malo resne volje in v najkrajšem času si lahko ustvarimo — najprej «avstrijsko slovansko učiteljsko zvezo» in iz te naj bi se izcimila velika «duševna evropska slovanska učiteljska zveza».

Pač bi bila najglavnejša in takorekoč edina naloga te «zveze» idealna združitev vseh slovanskih učiteljev v duševnem oziru, v dosego večjega medsebojnega spoznavanja. Učitelji — bodisi tega ali onega slovanskega pokoljenja, črpamo pač vso svojo duševno znanost, posebno kar se tiče pedagogike edinole iz nemških virov. Pač bele so one vrane med slovenskimi ali pa sploh slovanskimi učitelji, ki se pospno na stališče, da zajemajo svoj duševni živež i iz sorodnih slovanskih del. In iz tega dejstva izhaja pač tudi neovržna posledica, da nam je bolj znano šolstvo iz «rajha», kakor pa naših meja se dotikajočih sosedov.

In vzrok? — Naša vzgoja!

Seveda bi bila glavna naloga te «evropsko slovanske učiteljske zveze» izdajati nekako «slovansko pedagoško revijo», kjer naj bi se obdelavalo pedagoško polje slovanskih pokrajin; le-to so nam prave «španske vasi». V to svrhu se je že pred nedavnim časom ustanovil na Srbskem nekak odsek, čigar naloga je bila, storiti potrebne korake v svrhu ustanovitve nekake «jugoslovanske evropske učiteljske revije». Ali, kakor smo svoječasno že javili, odsek se je razšel radi raznih — težko č!?

Kakor nadaljni nalogi bi pripadali zvezi tudi ti: prvič, da bi si udje te zveze medsebojno pomagali pri eventualnem prijateljskem dopisovanju v svrhu spopolnitve tega ali onega slovanskega jezika in drugič, da bi olajšali temu ali onemu učitelju, ki bi poletel v počitnicah po slovanskem svetu — potovanje.

CVI.

Povdarja se le prepogosto, da nima sedanja šola onih uspehov, kakršne bi morala imeti. Glavna krivda se tu — iz lahko misljivih dejstev — zvrča na učiteljstvo in na vstroj šolstva. Ali glavnih rušiteljev ali recimo povzročiteljev teh slabih uspehov sedanje šole se pa ne vidi, ker se jih noče videti.

Eden teh rušiteljev šolskih uspehov so lastni stariši — v veliki večini. In tu ne delamo nobene, pa pač nobene izjeme, ne med kmetskimi in ne med takozvanimi «inteligentnimi» krogi. Le oglejmo si vzgojo naše ženske mladine — teh prihodnjih slovenskih mater — in na ramenah teh sloni zvečine domača vzgoja. Ima li vsa ona vzgoja, katero dobivajo naše mladenke po raznih zavodih, bodisi privatnih ali javnih le količkaj stika z onim znanjem, katerega potrebuje v svojem vzvišenem poklicu, v poklicu matere.

Radi naše tradicionalne konservativnosti, radi «pohujšanja», si naši vzgojevalni faktorji vseh zavodov, bodisi posvetnih ali verskih, privatnih ali javnih, kjer se šolajo in pripravljajo za svoj bodoči poklic naše bodoče žene-matere (večinoma so v letih 17—20) tako skrbno ogibljejo onih naukov, katere bi morala prinesiti vsaka nevesta v zakon. O nalogi sv. zakona nimajo te ubožice pravega pomena.

In naša slovenska literatura o tej stroki? Pač bi jo lahko v žepni rutici nosil po svetu. Tu in tam zagleda pač kaka knjižica — pisana v tem zmislu — luč sveta, ali o teh pojavih pisati, bi bilo naravnost smešno.

Vsled ravnokar označenih vzrokov smo se jako vzradostili vesti, da se nahaja med raznimi točkami letošnje uradne učiteljske konferencije mesta Ljubljane tudi točka: «Ali naj se uvedejo konferencije staršev in učiteljev in kako naj se iste vrše?»

V tej točki smo ugledali boljšo prihodnjost. Kajti v svojem optimizmu smo si stvar razlagali tako-le:

«Ljubljansko učiteljstvo je cvet kranjskega učiteljstva in ž njim se dá marsikaj doseči v korist šolstvu» — nam napravi nekak začetek tega prevažnega vprašanja. Iz tega začetka se porodi nekak odsek, h kateremu pristopijo razven učiteljev izobražene slovenske matere, zdravniki i. t. d. Ta odsek bi raztegnil svoj delokrog ne samo na Ljubljano, temveč na

celo slovensko ozemlje. In dobili bi prekrasen cikel predavanj, ki bi neizmerno koristil slovenski bodočnosti.

Žal, naš up je šel po vodi!

Kakor čitamo v «Učit. Tovarišu», št. 23 stran 209, se je konferencija z veliko večino izrekla zoper take konferencije, kar je predsednik jako obžaloval. — Lahko umljivo!

Tudi nam se je stvar zdela skoro neverjetna, a je istinita.

Vendar pa upamo, da stvar ne ostane mrtvorojeno dete. Ako se tovariši boje «uradnega lica» — vsaj tako čitamo v opazki uredništva — naj poprime to inicijativo «ljubljsko učiteljsko društvo», ter naj povabi v ta delokrog ljudi, ki sploh ne bodo trpeli «uradnega lica».

CVII.

Evropski mir je v nevarnosti in črni oblaki žugajo pokončati avstrijsko monarhijo, ker je le-ta dovolila — brez dovoljenja gospodvalnih nemških strank — slovanske vsporednice na učiteljskih v Opavi in Tešinu.

Ne le šlezijci in avstrijski Nemci, tudi oni iz «rajha» so zagnali strahovit krik, kako se jih moti v njih posestvu, in grmelo in grmelo je po vseh nemških listih od Adrije do nemškega severnega morja o groznih «krivicah», ki se gode Nemcem v Šleziji. Sklepali so peticije in na cesarjev rojstni dan so nagnali v Opavo tisoče «zatirancev», da so dajali duška svoji «strašni» ogorčenosti.

Ni zadostovalo še to! Ravnokar sklicani deželni zbor šlezijci je moral še tudi govoriti o tej zadevi. Nemška «Gemeinbürgschaft» — na čelu jej kardinal dr. Jurij Kopp in deželni glavar dr. Henrik Larish — je podala ministrstvu proti tej nezakovitosti goreč protest.

Ali oglejmo si suhe številke, ki govore jasno, prejasno. Razmerje prebivalstva je tako v Šleziji: Nemcev 296.500, Čehov 146.300 in Poljakov 220.500.

Da je pa razmerje šol tudi uravnano po razmerju števila prebivalcev, je z ozirom na § XIX. državnih osnovnih avstrijskih zakonov gotovo; kajti le-tu imajo Nemci 6 gimnazij in 4 realke; a Čehi in Poljaki pa le po eno samo gimnazijo. Poleg tega imajo Nemci še dve državni in eno zasebno od države podpirano moško ter eno državno žensko učiteljske. Čehi in Poljaki imajo pa pravico do 0 učiteljsk. Češkega in poljskega jezika se na teh nemških pripravnicah primeroma toliko nauči, kakor v celovškem slovenščine. Torej morajo Čehi in Poljaki importirati svoje učitelje.

Še krasnejše je razmerje ljudskih šol v tej avstrijski deželi. Kajti številke naj govore: Šlezija ima po zadnji statistiki, izdani od centralne komisije v l. 1903 ravno 575 ljudskih in meščanskih šol in sicer javnih in zasebnih.

Javne šole: Nemci imajo: 12 meščanskih šol, 210 ljudskih šol z 485 razredi, kjer poučuje 610 učiteljev 49.531 otrok.

Čehi imajo: 0 meščanskih, 109 ljudskih šol z 207 razredi, poučuje 201 učitelj 17.593 otrok.

Poljaki imajo: 0 meščanskih, 139 ljudskih šol z 220 razredi.

Poleg tega je še z nemškim in poljskim učnim jezikom 14 ljudskih šol s 57 razredi, kjer uči 66 učiteljev 5.631 otrok; z nemškim in češkim učnim jezikom pa pohaja 7.480 otrok 32 ljudskih šol z 88 razredi, kjer uči 98 učiteljev.

Torej poučuje v Šleziji 207 učiteljev le češki in 98 češki in nemški; 221 učiteljev le poljski in 66 poljski in nemški.

592 čeških in poljskih učiteljev nima torej po mnenju nemškega «herrenvolka» pravice do svojih pripravnic, kjer bi se lahko v materinskem jeziku izobraževali.

Avstrijske razmere!

Pl. Körber je ta vladin korak opravičil na Poljskem, a ponovil na sestanku avstrijskih industrijcev na Dunaju dne 2. oktobra s krilatim izrekom, da vlada ne dovoli motiti posestnega stanja drugih narodnosti, a smatra se tudi dolžnim, ščititi i nemško posestno stanje.

Radovedni smo pa, velja li to opravičenje le za Čeha in Poljake, ali tudi za nas Slovence. Državnim poslancem pokladamo toplo na srce, da i oni domislijo pl. Körberja na njegov izrek, katerega naj uporabi in sicer radikalno na slovenski zemlji, da pridemo že enkrat do svojih, to je do slovenskih ljudskih, meščanskih, srednjih in višjih šol, kakor tudi učiteljišč na Goriškem, Koroškem, Kranjskem, Primorskem in Štajerskem.

CVIII.

Zahteva po preosnovi v risanju zadobiva trdna tla in iz vseh kronovin širne Avstrije doni glasneje in glasneje klic po temeljitem preobratu risanja v ljudski šoli.

V ta namen se prirejajo razni strokovni tečaji, kjer se razkazuje praktično preosnova risanja po modernih zahtevah, ki slone na lakoničnem izreku: «Lerne, um selbst zu schaffen», v Solnogradu, na Dunaju i. t. d. Tudi literatura o tem predmetu postaja dan zadnem zanimivejša in razne razprave ter brošure o tem predmetu se pojavljajo, kakor «gobe po dežju».

Tudi na Slovenskem se gibljemo. C. kr. deželni šolski sveti so izdali neko naredbo, ki stremi za ciljem preosnovati risanje. Ta naredba prepoveduje rabo stigmografičnih zvezkov, a obenem daje c. kr. šol. nadzornikom direktivo, da posvete posebno pažnjo temu predmetu in da v ta namen določijo za to sposobne učitelje, kateri naj skušajo uvesti v svoje razrede moderno risanje.

Blag in dober namen!

K tej odredbi dovoljujemo si to-le dostavljati. Ako hoče imeti kranjski c. kr. deželni šolski svet v istini kako korist od izdane odredbe, naj se ozira še na sledeče točke:

1. Vsem onim učiteljem, katere so določili posamezni c. kr. okrajni šol. nadzorniki, naj da priliko, da se spopolnijo v izobrazbi risanja in sicer s tem, da

a) jim preskrbi potrebne strokovne knjige; (zahtevati se vendar od njih ne more, da si jih omislijo na svoj račun pri tej plačili!);

b) se priredi v Ljubljani javna risarska razstava¹ in nekaj predavanj; k tej prireditvi se pošlje določene učitelje, a ne na njih stroške.

2. Dotičnim krajnim šolskim svetom naj ukaže, da nabavijo določenim učiteljem ves potrebni risarski material.

Književno poročilo.

Weiss Anton dr., Geschichte der Österreichischen Volksschule. I. Band: Die Entstehungsgeschichte des Volksschulplanes von 1804. Graz 1904. Styria, 237 str. — II. Band: Geschichte der Österreichischen Volksschule unter Franz I. u. Ferdinand I. 1792-1848. Graz 1904. Styria 1102 str.

O zgodovini avstrijske šole je zasnoval Helfert veliko delo «Geschichte der öst. Volksschule», a izišel je prvi del, ki nam kaže nje nastanek in razvoj za Marije Terezije in Jožefa II., in tretji del, ki slika šolsko zakonodajstvo v sredini preteklega stoletja. Drugega dela, ki bi obsegal «cerkveno dobo» avstrijske šole, ali dobo takozvane «politične šolske ustave» iz l. 1805., Helfert ni izdal. In vendar je to zanimiva doba, saj je to doba našega Slomška in doba zakona, ki je v svojem jedru veljal do l. 1869.

In to vrzel Helfertovega truda je izpolnil vseučiliški profesor v Gradcu, dr. Weiß, z navedenim velikim svojim delom, ki v obeh svojih zvezkih broji do 1350 strani velike osmerke.

Delo je arhivalno: «nach Archivalien des k. und k. Haus-Hof- und Staatsarchivs, des Arhivs des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht in Wien und anderer Archive».

Doba, ki nam jo opisuje profesor teologije dr. Weiß, je kakor pravi pisatelj, «die vielfach «als dunkle Nacht» bezeichnete Periode.... Um bei einem heiklen Unternehmen die volle Unparteilichkeit zu wahren, ließ (er) fast durchwegs die Quelle reden». S tem je knjiga pridobila vrednost temeljite izvirnosti in je delo označeno.

¹ N. pr. na ljubljanski pripravnici, a strokovnjaka se povabi predavat.

V delu takega obsega se v posameznostih, malenkostih vrinejo pomote; tako na pr. se na str. 746. in v kazalu Vrazov «stric» imenuje «Stadtpfarrer von Allerheiligen in Luttenberg»; toda to so malenkosti, ki pri takem delu ni vredno govoriti o njih, osobito, ko brž nato čujemo nekaj nam doslej čisto novega: da je namreč neki Mihael Kušovic l. 1813. za celjski okraj spisal abecednik.

V knjigi imamo mnogo gradiva za životopis znamenitih Slovencev, Antona in Josipa Špender.

Dr. Fran Ilešič.

Smeri našega pravopisa in pravorečja. Spisal prof. dr. Josip Tominšek. (Ponatisek iz «Slovana» 1904.) Cena 50 h. Prodaja L. Schwentner v Ljubljani. — Ta 51 strani obsegajoča temeljita razprava aktualnega pomena bodi našim čitateljem najtopleje priporočena.

Tretja zbirka učnih slik po podanih hospitacijah krškega in litijskega okraja. Izdal Ljudevit Stiasny. Cena K 1'50. Dobi se pri R. Šebru v Postojni. — Knjiga ta je plod marljivosti učiteljstva krškega in litijskega okraja in je, kakor nje predniki (I. in II. zbirka) vredna, da jo učiteljstvu priporočamo v posnemanje. Obsega nad 50 učnih slik iz nazorne nauka, jezikovnega pouka, računanja, zemlje in prirodopisja, prirodoslovja in risanja. — Želimo jej prav mnogo kupcev.

Vojanov-Rudolf Majster Poezije v Ljubljani. Ig. pl. Kleinmayer & Fed. Bamberg 1904. — Cena vezanemu izvodu 3 K, broširanemu 2 K. — Ljubiteljem poezije bodi ta tudi na zunaj krasno opremljena knjižica nadebudnega mladega pesnika najtopleje priporočena.

Razgled.

Pedagoški paberki.

Duševna analiza. Borno malo število učiteljic in še manjše število učiteljev se je doslej odzvalo moji prošnji glede izvršitve duševne analize z učenci novinci. (Gl. Analiza duševnega obzorja otroškega in dušeslovni proces učenju. Spisal H. Schreiner, založila in izdala Slov. Šolska Matica. Predgovor in prošnja!) Ali je res tako pičlo število slovenskih učiteljev, ki imajo dobro voljo in sposobnost, sodelovati pri tako imenitnem znanstvenem poskusu? Ne verjamem. Ampak meni se dozdeva, da marsikateremu nedostaje poguma. Z velikim veseljem konstatujem, da so malone vsi, ki so doslej delali na tem polju in mi poslali izpolnjene razpredelnice, izrekli svojo zadovoljnost in veselje, ki so ga imeli pri delu. Od dne do dne jim je naraščalo zanimanje za stvar in na zadnje so prišli do spoznanja, koliko jim je koristilo. V mnogih šolah se začne kmalu novo šolsko delo. Zategadelj še enkrat poskusim vzpodbuditi vse, ki so poklicani na to delo: Korajžno naprej! Zagotavljam Vas, da nikomur ne bode žal truda.

V Mariboru, meseca vinotoka 1904.

H. Schreiner.

Slov. šolska Matica. C. kr. ministrstvo za bogočastje in pouk je z ukazom z dne 24. septembra 1904 št. 12.921 opozorilo učiteljstvo ljudskih in meščanskih šol s slovenskim učnim jezikom na knjige, ki jih je izdala Slov. šolska Matica v letih 1901 in 1902.¹ (Gl. Ukazni list za službeno področje ministrstva za bogočastje in pouk, št. XIX. 1904 str. 525.). Knjige za letošnje leto se že tiskajo. Upamo, da se ne bodo oglasili samo vsi tisti društveniki, ki so se lani zbrali v tako lepem številu okrog Maticе, ampak da tudi letos poskoči število matičarjev tako častno, kakor lani in predlani. Še je precejšno število slovenskih učiteljev in učiteljic, katerih imena še niso zapisana na imeniku šolske Maticе.

Vseučilišče in ljudski učitelj. V bavarskem dež. zboru želel je pri posvetovanju o etatu za bogočastje poslanec dr. Andreae posebno profesuro za pedagogiko. Minister dr. Wehner je na to odgovoril: «Da letošnji budget v tem oziru nima nobene postavke, menda, kakor mislim, tudi g. dr. Andreae ne bode presenetilo. Sploh pa sem seveda tudi jaz mnenja, da se ustanovitev posebne profesure za pedagogiko vsaj ne eni naših treh dež. vseučilišč ne bode dalo dalje odlagati». — V 2. badenski kameri se je izrazil minister za bogočastje dne 15. junija tako-le: Kar se tiče studija učiteljev na vseučiliščih, tako se pripravlja odredba, ki bode ljudsk. učiteljem pod gotovimi pogoji studij na vseučiliščih omogočila. — V Würtembergu pa je zbornica poslancev sklenila, odstopiti vlogo obeh deželnih učit. društev, naj se učiteljiščinim abiturijentom dovoli obisk visoke šole ter se ustanovi stolica za pedagogiko, vladi v uvaževanje.

Šola v gozdu (gotovo popolnoma nova) priredba, namerava magistrat v Charlottenburg-u ustanoviti. Ta šola je namenjena takim otrokom, ki sicer niso bolni,

¹ Knjige iz leta 1903 se še niso predložile.

a so tako slabotni, da se jih lahko primejo kali bolezní. Otroci ostanejo ves dan od zjutraj do večera v gozdni šoli, kjer se ne bodo samo poučevali, ampak bodo dobivali tudi svojo hrano. Neko žensko društvo se je že ponudilo, da prevzame gospodinjstvo. Postavila se bode ena baraka za šolo, ena za potrebe hranjenja. Otroci, ki se 2—2½ uri na dan poučujejo, naj ostanejo v začetku okoli 4 mesece v gozdni šoli, ki ima prilično prostora za 120—150 otrok. Ustanovitev te šole velja sedaj le za poskus.

Novi predpisi za stanovanja učiteljev v veliki vojvodini hesenski določajo, da naj ima vsako učiteljsko stanovanje najmanj štiri prostore za stanovanje v skupni velikosti 72—85 m², potem kuhinjo v obsegu najmanj 10 m² in vrhu tega shrambo, stranišče, pralnico, podstrešje in klet. Na deželi gre učitelju tudi vrt. Učiteljska stanovanja se lahko napravijo v šolskih poslopih ali pa v posebnih hišah. V prvem slučaju ne smejo biti v nobeni neposredni zvezi s šolskimi prostori in morajo imeti svoje posebne vhode in stopnice. Tudi ni dopuščeno prirejati učiteljskih stanovanj pod šolskimi sobami. Posnemanja vredno tudi pri nas!

Kronika.

Ferialnega tečaja, ki je bil letos meseca avgusta v Beljaku in je trajal 3 tedne, se je udeležilo 200 učiteljev in učiteljic.

Dr. W. Rein, profesor pedagogike na univerzi v Jeni je bil od Viktoria-univerze v Manchesteru (Anglija) imenovan doktorjem of letters honoris causa.

Temeljni kamen za novo poslopje knjižnice ustanove Komenskega se je položil pred kratkim v Lipsiji. Poslopje bode sicer bolj priproste zunanosti, a bo glede na notranjo uredbo ustrezalo vsem potrebam, katerim je namenjeno.

Število meščansko šolskih kandidatov se na Nižje Avstrijskem izvanredno množi. Kakor piše «Östr. Schulztg.» je po najnovjšem šematizmu (1904) na Nižje Avstrijskem (brez Dunaja) med ljudskim učiteljstvom 90 za mešč. šole izprašanih oseb in sicer iz I. skupine 39 učiteljev in 6 učiteljic, iz II. skupine 18 učiteljev in 6 učiteljic in iz III. skupine 20 učiteljev in 1 učiteljica.

Šola v gorah (golo) opolnoma navedi privedo. namitava magistraz vlijez. Šola v gorah (golo) opolnoma navedi privedo. namitava magistraz vlijez.

Listnica upravnštva.

Cenjeni naročniki, ki so še kaj na dolgu, prosimo prav uljudno, naj blagovole svoj dolg čim preje poravnati, drugače smo primorani jim list ustaviti. V to smo tembolj prisiljeni ker je malomarnežev toliko, da je obstoj lista v resni nevarnosti, ako se razmere v najkrajšem času ne spremenijo. Torej prosimo še enkrat prav lepo!

Nadalje se obračamo do vseh onih p. n. naročnikov, ki so premenili svoje bivališče, naj to takoj sporoče upravništvu, da jim redno dopošiljanje lista ne zastane, ker prihajajo mnogokrat posamezne številke nazaj z opomnjo: der Adressat unbekannt.

Št. 365.

Razglas.

Izpiti učne usposobljenosti za obče ljudske in za meščanske šole se začno pri podpisani komisiji v toletnem jesenskem roku dne 7. listopada ob 8. uri zjutraj. Po predpisu opremljene prošnje dopusta k tem izpitom naj pridejo predpisanim službenim potom najpozneje do 31. vinotoka k podpisanemu ravnateljstvu.

Maribor, 20. septembra 1904.

Ravnateljstvo c. kr. izpraševalne komisije za obče ljudske in za meščanske šole.

Ysem učiteljem - organistom

100 preludijev in mediger

za spremljevanje cerkvenih pesnij izdal v samozaložbi

Fr. Černin

nadučitelj in izpraš. učitelj glasbe v Pusti Polomi (Šlezsko).

Dobiva se po vseh knjigotržnicah ali pri založniku.

Pohvaljeno od najznamenitnejših mojstrov glashbene umetnosti.

Slog lahek.

Cena 3 K.

POPOTNIK

Izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih
in stane na leto **6 K**, pol leta **3 K**, četrt leta **1-50 v.**

NAROČNINO IN REKLAMACIJE

sprejema «Zavezin» blagajnik **Fr. Luznar** v Kranju. — Rokopise pa je pošiljati ravnateljju **M. J. Nerat-u** v Maribor, Kokoschineggallee.